

Sponono

Alan Paton

Zrovna dnes mi přišel dopis od Sponona. Byl samá výčitka. Ptá se, proč jsem mu neodpověděl na předchozí dopis. Píše: „Takže jste stejný jako všichni ostatní, co s člověkem, který udělá chybu, zacházejí jako s onucí? Vždy jsem Vás považoval za důvěryhodného člověka, ale teď se za Vás před svými přáteli stydím.“ „Proč jste tak obrátil?“ ptá se mě. „Dřív jste vždycky držel slovo, ale změnil jste se.“ Svůj dopis končí prohlášením, že tahle moje proměna je „opravdu výborná“.

Myslím, že bych se měl proti tomuto obvinění, které zpochybňuje charakterové vlastnosti, jejichž existencí jsem si u sebe byl vždy víceméně jist, nějak bránit. To, že si mou obhajobu jeho přátelé někdy přečtou a upustí pak od příkrých soudů, je velmi nepravděpodobné. Přinejmenším mi to však poskytne příležitost vylíčit jednoho okouzlivého uličníka, který očekával, že mé chování k němu zázračně předčí způsob, jakým se choval on ke mně. Jak si vlastně takové vznešené ideály vytvořil? To opravdu nevím, neboť se jimi rozhodně neřídil. Avšak věděl o nich, a zatímco sám sebe pokládal za příliš slabého, než aby se podle nich choval, ode mě to očekával a nikdy mi neopomenul vytknout, když jsem jim nedostál.

Při jedné příležitosti, navíc za těch nejnepravděpodobnějších okolností, se jimi ovšem řídil, a to s lehkostí a elegancí, jež by dělala čest dokonce i světcům.

Sponono byl hoch z kmene Xhosa, který se do nápravného ústavu dostal poprvé, když mu bylo šestnáct. Mé první setkání s ním bylo rozhodně neobvyklé. Požádal o slyšení u ředitele v naléhavé soukromé záležitosti a byl ke mně tedy uveden vrchním vychovatelem, panem van Dykem.

„Tak tedy, Sponono,“ začal jsem, „řekli mi, že si přeješ mě vidět.“

„Ano, *meneer*.“

„Tak co tě trápí?“ zeptal jsem se.

„Mě netrápí nic,“ řekl. „Přišel jsem za vámi kvůli potížím Johanneसे Mofokinga.“

„Jsi jeho přítel?“ zeptal jsem se.

„Nejsem jeho přítel,“ pravil, „ale slyšel jsem o jeho případu a právě o něm s vámi chci mluvit.“

Pan van Dyk začal v této chvíli jevit jisté známky znepokojení. Platilo totiž pravidlo, že kterýkoli hoch, který se se mnou chtěl setkat, musel nejprve přesně popsat svůj problém vrchnímu vychovateli, pokud se tedy nejednalo o něco důvěrného a osobního. Já jsem však van Dyka vyzval, aby byl klidný, a Spononovi jsem řekl: „Tak co je s Johannesem Mofokingem?“

„Všichni víme,“ začal Sponono, „že Johannes Mofoking utekl z ústavu a že když ho chytili a poslali zpátky, měl u sebe zlaté hodinky.“

„To je pravda,“ řekl jsem.

„Někteří z nás si myslí,“ pravil Sponono, „že jste moc přísný. Johannes se přiznal, že ty hodinky ukradl. Nezalhal. Proto si myslíme, že není darebák. Ani on sám nechce jít do vězení a říká, že je ochoten strávit v ústavu nějaký čas navíc, aby napravil, co spáchal.“

„To je od něho hezké,“ ušklíbl jsem se.

„Pane řediteli,“ ozval se van Dyk, „netušil jsem, že...“

„To je v pořádku,“ uklidnil jsem ho. „Sponono, jistě víš, že nemohu krádež těch hodinek tajit před policií. Navíc...“

„*Meneer*,“ přerušil mě Sponono, „my nechceme...“

„Promiňte, pane řediteli,“ vložil se do toho van Dyk. „Sponono, nesmíš panu řediteli skákat do řeči. To se nesluší.“

„Prosím za prominutí,“ řekl Sponono pokorně. „Nechtěl jsem panu řediteli skočit do řeči.“

„Tak pokračuj,“ vybídl jsem ho.

„*Meneer*,“ řekl Sponono, „my vás nežádáme, abyste tu krádež hodinek zatajil před policií.“

„To je od vás hezké,“ řekl jsem.

„*Meneer*,“ pokračoval Sponono, aniž by zareagoval na mou poznámku, „my souhlasíme s tím, že by měl jít před soud. Jenom vás chceme poprosit, abyste soud požádal, aby ho poslal zpátky do ústavu. Jinak se z něho stane darebák, a to si určitě nepřejete.“

„Už je dost starý,“ namítl jsem, „je mu skoro dvacet.“

„To je sice pravda,“ uznal Sponono, „ale není to darebák. Ovšem pokud půjde do vězení, mám strach, že se zkazí.“

„Ústav je přeplněný,“ řekl jsem. „Máme tady přes šest set chlapců a původně byl určen jen pro čtyři stovky.“

„V mém pokoji je ještě místo,“ řekl Sponono. „Může spát tam.“

„To je od tebe velmi hezké.“ Řekl jsem to už potřetí, ale ani tentokrát si nevším mého sarkasmu.

„Nepřipadá mi správné poslat Johannese do vězení,“ řekl. „Lhal jsem panu vrchnímu vychovateli o tom, že s vámi potřebuju mluvit v jedné soukromé záležitosti, protože jsem věděl, že kdybych mu řekl, o co se doopravdy jedná, nedovolil by, abych se s vámi setkal.“

„Nemyslíš, že je špatné lhát?“ zeptal jsem se.

„Ne když chcete někoho zachránit,“ odpověděl.

„Pane van Dyku,“ řekl jsem, „přiveďte mi Johannese.“

Když chlapce přivedl, řekl jsem mu: „Johannesi, vyrozuměl jsem, že jsi připraven stanout před soudem a přiznat se, že jsi ukradl tyto hodinky, ale že bys chtěl, aby tě poslali zpátky do ústavu.“

„To je pravda, *meneer*.“

„Ale je ti už skoro dvacet,“ nadhodil jsem. „A když ses doted' nenaučil, že nesmíš krást, jaký má smysl učit tě to celé znova?“

„Učím se,“ řekl, „ale ještě jsem se nenaučil dost. Jestli se sem vrátím, naučím se i zbytek. Ale když půjdu do vězení, naučím se krást víc než předtím.“

„V tom případě požádám soud, aby tě poslal zpátky sem,“ řekl jsem.

„Děkuju vám, *meneer*.“

„Mně neděkuj,“ namítl jsem. „Poděkuj Spononovi. Ten se za tebe přimluvil.“ Johannes se obrátil ke Spononovi. „Děkuju,“ řekl mu.

„Neděkuj mně,“ řekl Sponono. „Poděkuj panu řediteli. Bez něho bych nic nezmohl.“

Asi za měsíc Sponono požádal, aby se mnou mohl znovu mluvit.

„Nějaká další soukromá záležitost?“ zeptal jsem se van Dyka.

Vyčítavě se na mě usmál.

„Sponono by rád pracoval u vás na zahradě,“ odvětil.

„Tam už pracuje William,“ namítl jsem.

„O vaši zahradu není dobře postaráno,“ řekl Sponono. „William je dobrý hoch, ale práci na zahradě tak docela nerozumí.“

„A co mu mám říct?“ zeptal jsem se. „Že se ti nelíbí, jak se stará o zahradu, a že ses jmenoval na jeho místo?“

„To po vás nechci,“ pravil Sponono. „Nechte mě pracovat pod ním, než ho propustíte. To už bude stejně co nevidět.“

„Jak to víš?“ zeptal jsem se.

„Od něho,“ řekl.

„Vy jste se spolu domluvili?“ zeptal jsem se. A když neodpověděl, zeptal jsem se znovu: „Mám říct Williamovi, že nerozumí práci na zahradě?“

„To by jen dělalo zlou krev,“ řekl. „Nechte mě pracovat pod ním.“

Musím říci, že Sponono se neukázal jako dobrý podřízený. William si mi chodil stěžovat, že Sponono neudělal, co udělat měl. Sponono si zase stěžoval, že William je neschopný, líný a nepoctivý. Byl jsem nucen rozdělit zahradu na dvě části a musím uznat, že se ze Sponona vyklubal skvělý zahradník. Mezi ním a Williamem však docházelo k nekořečným sporům, dokud nebyl William propuštěn a Sponono nepřevzal velení. Pak si začal stěžovat na nového pomocníka, velice tichého chlapce jménem George. Až do Vánoc však šlo všechno celkem hladce.

Štědrý den byl v ústavu velká událost. Podávaly se speciální pokrmy, konala se sportovní klání s cenami, mladší chlapci dostávali dárky v podobě sladkostí a starší tabák. Za soumraku jsem se po horkém a únavném dni vrátil domů a těšil se na naše vlastní Vánoce s rodinou a na příjemný odpočinek. Sotva jsem však s našimi hosty zasedl ke stolu, byl jsem telefonicky odvolán do kanceláře, kde mě ztrápený van Dyk představil rozrušenému panu Andersonovi, který mi pověděl následující zneklidňující příhodu.

Pan Anderson a jeho žena si toho rána zabalili piknikový košík, ve východní části ústavního statku si našli stinné místo a pochutnali si tam na dobrém obědě, jenž sestával z vánočních pokrmů a trochy chlazeného piva, načež se uložili do trávy k příjemné siestě. Ta se však nakonec ukázala být všechno jiné než příjemná. Hrubě je totiž probudil mladík oblečený ve stejných šatech, jaké se nosí v ústavu, tedy v khaki košili a khaki šortkách. Hrozil jim kamenem, z trávy sebral kabelku paní Andersonové a utekl do křoví. V kabelce bylo šedesát liber v dvanácti pětilibrových bankovkách, výdělek za celý měsíc. Z pohledu na zármutek manželů mi usadlo srdce.

„Vím, že jsem měl požádat o dovolení,“ řekl pan Anderson, „ale nikde nebyla ani noha a bylo to ideální místo pro piknik. Aspoň jsme si to mysleli, než se stala ta hrozná věc.“

„Pokud to byl jeden z našich chlapců, pane Andersone,“ řekl jsem, „věřím, že ho najdeme. Většina chlapců se účastnila sportovních klání a při takové události samozřejmě musíme přesně vědět, kde kdo je. Zjistil jste něco podezřelého, pane van Dyku?“

„Všechno bylo v pořádku, pane řediteli. Jediní, kdo nesportovali, byli chlapci z domácího personálu. Myslím, pane řediteli, že byste si měl poslechnout, co vám řekne pan Wessels.“

Přivedl Wesselse a ten nám sdělil, že při plnění svých povinností, zrovna když prováděl obhlídku horní části statku, viděl Sponona, jak se prochází mezi stromy. Protože ví, že Sponono pracuje pro mě, spokojil se s tím, že se chlapce zeptal, kam jde, na což Sponono odpověděl, že jsem mu dovolil, aby se procházel po statku. Ukázali jsme panu a paní Andersonovým několik fotografií domácích pomocníků, mezi nimi i Spononovu, oni však nedokázali identifikovat chlapce, který jim vyhrožoval.

„Přiveďte sem, prosím, Sponona,“ řekl jsem van Dykovi. „Pane a paní Andersonovi a pane Wesselsi, vás prosím, abyste se odebrali do druhé kanceláře.“

„Tohle je kámen, který měl ten hoch,“ řekl van Dyk.

„Nechte ho, prosím, na stole,“ požádal jsem ho.

Když Sponono vešel, okamžitě si všiml kamene, ale pak se už díval jinam a mě napadlo, že ho to asi stojí hodně sil.

„Kde jsi byl dnes odpoledne, Sponono?“ zeptal jsem se.

„Byl jsem se podívat na klání,“ odpověděl.

„Byl jsi tam celou dobu?“ zeptal jsem se.

„Pan ředitel ví, že mě sport nebaví,“ řekl, „takže jsem se šel projít.“

„Kde ses procházel?“

Zavřel oči, aby to vypadalo, že vzpomíná.

„U stájí,“ řekl. „Pak jsem šel na pole, pak zpátky k vodárně a nakonec zpátky domů, *meneer*.“

„Potkal jsi někoho?“

„Nikoho, *meneer*.“

Pak vešel dovnitř pan Wessels a Sponono se po něm ostražitě podíval.

„Pan Wessels tě viděl na druhém konci statku,“ řekl jsem. „A zeptal se tě, kam jdeš. Je to tak?“

„To je pravda, *meneer*.“
„Ale ty jsi řekl, žes nikoho neviděl.“
„Ne u stájí,“ řekl. „Ale na horním konci statku jsem opravdu potkal pana Wesselse.“
„Viděl jsi ještě někoho dalšího?“ zeptal jsem se. „Dobře si to rozmysli, než odpovíš.“
„Nikoho.“
„Proč jsi řekl panu Wesselsovi, že jsem ti dal svolení, aby ses procházel?“ zeptal jsem se.
„Neřekl jsem to přímo takhle,“ řekl. „Pan Wessels mě asi pořádně neslyšel, protože neumím moc dobře jeho jazyk. Řekl jsem mu, že hledám něco pro pana ředitele.“
„Cos hledal?“ zeptal jsem se příkře.
Proti jeho vůli se mu oči stočily zpátky ke kameni na stole.
„Kameny,“ řekl.
„Nač?“ otázal jsem se.
„Do vaší zahrady, *meneer*.“
„Nechtěl jsem po tobě, abys sháněl kameny do zahrady,“ řekl jsem.
„Chtěl jsem z nich udělat zídku,“ řekl. „Chystal jsem se vám to zítra říct.“
Ukázal jsem na kámen na stole. „Je tohle jeden z kamenů, které jsi našel?“ zeptal jsem se.
Neodpověděl. Otázky padaly jedna za druhou a pro Sponona bylo těžké odhadnout, které z možných odpovědí jsou ty nejméně nebezpečné. Ztěžka dýchal a nedokázal zcela utajit svou tíseň.
„Proč neodpovídáš?“ zeptal jsem se.
„Vy mě strašíte, *meneer*,“ zaprotestoval.
„Jenom ti kladu otázky,“ řekl jsem.
„Vidím, že se zlobíte,“ řekl. „Stalo se něco zlého a někdo to chce hodit na mě.“
„Co se stalo?“ zeptal jsem se.
„Něco zlého.“ Víc neřekl. Z čela se mu lil pot.
„Nechte nás, pane Wesselsi,“ řekl jsem. Posadil jsem se ke stolu, ale na Sponona jsem se nepodíval.
„Ten chlapec Johannes se zachránil před vězením, protože jsi mi řekl, že dělám chybu. Je to tak?“
„Ano, *meneer*.“
„Ted' jsi na řadě ty, aby ses zachránil před vězením,“ řekl jsem. „Nebudeš mi lhát, vid' že ne?“
Potichu řekl: „Ne, *meneer*.“
„Procházel ses na horním konci statku?“
„Ano, *meneer*.“
„Nechystal ses udělat nic zlého,“ řekl jsem. „Myslel jsi jen na kameny pro mou zahradu. Nechtěl jsi nikomu ublížit.“
„Ne, *meneer*.“
„Ale do cesty ti vstoupilo velké pokušení,“ řekl jsem. „A než jsi stačil sebrat sílu, dopustil ses něčeho špatného.“ Mlčel, a značilo-li kdy nějaké ticho souhlas, bylo to právě tohle ticho.
„Ted' však toho, cos udělal, lituješ, a rád bys to napravil,“ řekl jsem.
„Ano, *meneer*,“ pravil tiše.
Vstal jsem. „Pojďme pro ty peníze,“ vybídl jsem ho. „Těm dvěma lidem, kteří si mysleli, že nebudou mít vůbec žádné Vánoce, to udělá velkou radost.“
Šli jsme ven, nastoupili jsme do auta a on mě zavedl přímo k penězům, celým šedesáti librám. Andersonovi byli radostí bez sebe a pan Anderson mi chtěl mermomocí dát deset liber. Když jsem odmítl, chtěl je dát panu Wesselsovi, který přirozeně odmítl také. Položil je tedy na můj stůl a já jsem navrhl, že je věnuji jednomu z vánočních fondů.
„Mám skoro chuť,“ řekl pan Anderson hlasem plným úlevy a vděku, „dát něco tomu chlapci.“
„Chápu vaše pocity,“ řekl jsem suše, „ale obávám se, že následky jeho jednání budou muset být zcela jiné.“
Následky Spononova jednání byly vážné; ztratil všechny své výsady a byl poslán zpět do budovy s ostrahou, takže jeho pobyt v nápravném ústavu v podstatě začal od začátku. Jeho delikt nebyl oznámen policii, neboť všechny delikty, k nimž došlo na půdě ústavu,

s výjimkou těch nejvážnějších, spadaly pod mou pravomoc. Přesto se mě snažil přimět, abych své rozhodnutí změnil.

„Kdybych utekl a všechny ty peníze utratil,“ prohlásil, „potrestal byste mě stejně přísně.“

Když jsem to uznal, řekl: „A navíc, *meneer*, ukázal jsem vám, kam jsem ty peníze schoval.“

„Já nejsem soudce,“ řekl jsem. „Moje práce je naučit tě lepším způsobům. Zatím se mi to nepodařilo, takže musím začít zase od začátku.“

Na to neměl odpověď, a tak mi řekl: „Žádám jenom jednu věc, *meneer*.“

„Jakou?“

„Jestli se budu dobře chovat a zase se dostanu na svobodu, mohl bych znovu pracovat u vás na zahradě, *meneer*?“

„S tím jsem ochoten souhlasit,“ pravil jsem.

„Slibujete?“ zeptal se.

Viděl jsem, že van Dyk je konsternován, ale konejšivě jsem se na něj usmál a Spononovi jsem řekl: „Slibuji.“

Obrátil se k van Dykovi a šokoval ho ještě víc, neboť prohlásil: „Jsem spokojený.“

Dva týdny nato se Sponono porval s jedním svým spolubydlícím a utržil vážné zranění oka. Lékař mi sdělil, že funkce oka byla poškozena a že navíc až se rána zahojí, nebude to vypadat nijak zvlášť hezky.

Pečlivě jsme případ prošetřili a došli jsme k závěru, že na vině jsou stejnou měrou Sponono i jeho protivník Tembo; bylo však těžké rozhodnout, jak se máme vypořádat s Tembem, neboť při rvačce, která začala jako pěstní souboj, si zničehonic sundal svůj těžký opasek a praštil jím Sponona přímo do obličeje.

„Co mi na to řekneš?“ zeptal jsem se Temba. „Dopustil ses vážného přestupku.“

„Já vím, *meneer*,“ řekl Tembo. „Proto jsem taky dostal svolení, abych mohl zajít do nemocnice a požádat Sponona o odpuštění.“

„Odpustil jsi mu?“ zeptal jsem se Sponona.

Sponono na mě zamžoural zpod svých ob vazů.

„Odpustil jsem mu,“ pravil. „Nechtěl mi zranit oko. Já jsem ho mohl taky zranit, kdyby mě on nezranil jako první. Měl prostě smůlu, *meneer*.“

„Jsi velkorysý člověk,“ řekl jsem Spononovi, „a tvůj smířlivý postoj je nám příkladem. To, že jsi mu odpustil, se ale týká vás dvou; to, co je mezi jím a mnou, je jiná záležitost.“

„Pro vás by mělo být snadnější mu odpustit,“ povídá Sponono, „vždyť je to moje oko, a ne vaše.“

„Ty ses měl stát právníkem,“ řekl jsem.

Usmál se na mě zpod ob vazů. „*Meneer*, vy si ze mě střílíte. Na právníka nejsem dost chytrý.“

„Poslyš, Sponono,“ řekl jsem, „můžeš člověku odpustit a já mu také mohu odpustit, ale to neznamená, že by neměl nést následky svého jednání.“

Podíval se na mě skepticky jedním okem, jako bych hlásal učení, které je očividně mylné, ale on je příliš zdvořilý na to, aby mi to řekl.

„Myslíš,“ řekl jsem, „že když se nějakému člověku odpustí, je jeho přečin vymazán, jako by se nikdy nestal?“

„Ano,“ řekl.

„Tembo,“ řekl jsem. „propouštím tě s důtkou. Bude ti ale odebrán tvůj opasek a dostaneš měkčí. A mohu-li ti radit, už nikdy v životě takový nenos, protože máš vznětlivou povahu a dostaneš se kvůli ní jednou do pořádné bryndy.“

Tembo mi pokorně odpověděl: „Děkuju, *meneer*.“ Van Dyk ho odvedl a já řekl Spononovi: „Kde jsi přišel na tu myšlenku odpuštění?“

„To je Ježíšovo učení,“ řekl. Zřejmě vůbec netušil, jaké mohou být mé znalosti, poněvadž dodal: „Mám si nechat poslat pro Bibli, abych vám to mohl přečíst?“

„Ne, pověz mi to ty sám.“

„Ježíš řekl, že těm, kdo proti nám hřeší, musíme odpustit třeba i sedmasedmdesátkrát.“

„Ty jsi křesťan?“ zeptal jsem se.

„Nejsem,“ řekl. „Na to nejsem dost dobrý, ale rád bych dodržel přikázání.“

„Tak to ti přeju hodně štěstí,“ řekl jsem. „Můžeš jít.“

„Nemohl byste mi teď odpustit, *meneer*, a nenechávat mě začínat zase od začátku?“

„Spáchal jsi vážný přestupek,“ řekl jsem. „Sice jsem ti to odpustil, ale i tak musíš začít zase od začátku.“

„Nemohl byste mi odpustit tak, *meneer*, abych hned teď mohl jít pracovat k vám na zahradu?“

„Ne,“ řekl jsem. „Ne dřív než budeš volný.“

Zkoumavě si mě prohlížel svým jedním okem – svého učeného nadřízeného, který tak málo rozumí pravému významu odpuštění. To, co viděl, ho zřejmě nenaplnilo optimismem, neboť pokrčil rameny.

„Proč to děláš?“ zeptal jsem se.

„Protože vidím, že ještě nejste připraven,“ řekl.

Zalitoval jsem, že to neslyší van Dyk, neboť ten si často myslel, že jsem připraven do té míry, že to hraničí s pošetilostí. To potěšení mi však bylo odepřeno.

Dva měsíce poté jsem se rozhodl opustit státní službu, a tedy odejít z nápravného ústavu. Bylo mou povinností podat tříměsíční výpověď a ačkoli jsem se snažil udržet v zprávu pokud možno v tajnosti, zanedlouho se to rozneslo. Mezi těmi, kdo mě přišli navštívit jako první, byl Sponono. Oko se mu uzdravilo lépe, než se čekalo, a dodávalo mu neuvěřitelně vědoucí výraz; zůstávalo napůl zavřené, takže se zdálo, že kdyby je otevřel, dokázal by na člověku odhalit více chyb, ale že to ze shovívavosti nedělá, i když zároveň nepřestával budit dojem, že ví úplně všechno.

„Doslechl jsem se, že odcházíte, *meneer*.“

„Je to tak, Sponono.“

„Vy jste mi ale slíbil, že až budu volný, budu moct pracovat u vás na zahradě,“ řekl vyčítavě.

„To je pravda,“ odpověděl jsem, „ale tehdy jsem nevěděl, že odsud odejdu.“

„Kam půjdete?“ zeptal se.

„Půjdu do Natalu,“ řekl jsem.

„V Natalu jsem nikdy nebyl,“ řekl, „ale určitě by se mi tam líbilo.“

Chystal jsem se říct „to je od tebe hezké“, když Sponono náhle změnil taktiku a oslovil mě vážným tónem.

„Nebрал jsem váš slib jenom jako slib, že můžu pracovat u vás na zahradě,“ řekl. „Bral jsem ten slib spíš tak, že můžu být ve vaší blízkosti a to pro mě bylo moc důležité, protože jsem věděl, že jedině tak se nedostanu do dalších potíží.“

„Ale vždyť jsi pracoval v mé blízkosti,“ řekl jsem. „A hrozil jsi dvěma nevinným lidem kamenem a ukradl jsi jim šedesát liber.“

Podíval se na mě, jako by byl raněn tvrdostí a přímostí mých slov.

„Říkal jste, že jste mi to odpustil,“ řekl.

„Odpustil jsem ti,“ řekl jsem. „Ale chtěl jsem ti připomenout, že ti tenkrát moje blízkost moc nepomohla.“

Viděl jsem, že mu ta připomínka připadá nemorální. Nahlas to však neřekl.

„Až mě propustí,“ řekl, „rád bych k vám šel pracovat.“

„Lidé v Natalu jsou Zuluové,“ řekl jsem, „a třeba bys mezi nimi nebyl šťastný.“

„Určitě budu šťastný,“ řekl s definitivní platností. „Tady je mnoho zuluských chlapců a s žádným z nich jsem se nikdy nepoprál.“

„Až tě propustí,“ řekl jsem, „jestli budu ještě pořád v Natalu a budu mít zahradu, můžeš ke mně přijít pracovat.“

Sponono se otočil k van Dykovi. „Jsem spokojený,“ prohlásil.

Podíval jsem se na vrchního vychovatele, ten se však tvářil zcela bezvýrazně.

A tak se Sponono dostal do Natalu. Brzy po svém příchodu mi sdělil, že zahradník Cele je líný budižkničemu a Jane Zondiová, která se starala o dům, že je lajdácká a nepoctivá ženská. Tato odhalení jsem nesl statečně. Jeho další kousek však byl naprosto nepochopitelný. Sponono byl pozván na oslavu do domu Janiny sestry v kopcích za pobřežím a protože nebyl spokojen s jídlem, zabil jedno z kuřat a udělal si hostinu sám. Navíc nezřízeně pil, vyhrožoval a dělal nechutné návrhy dceři Janiny sestry. V celém kraji se proti přivandrovalci vzedmula vlna rozhořčení a Janina sestra zašla na policii. Police přišla za mnou s tím, že v takových případech se těžko obstarávají důkazy, že však nepochybují

o tom, že Sponono porušil několik zákonů; pokud ho ale pošlu zpátky do ústavu, nebudou v té záležitosti podnikat žádné další kroky. I Jane Zondiová za mnou přišla a prosila mě, abych pro Sponona nechal postavit zvláštní domek v jiné části zahrady, a Cele žádal, abych koupil další zahradu a jmenoval v ní Sponona jediným a všemocným zahradníkem, aby tak mohl devastovat zahradu i své soukromé záležitosti a nezatahoval do toho ostatní.

„Zdá se, že tě nikdo nechce,“ řekl jsem Spononovi.

„To vidím,“ řekl. „Od chvíle, kdy jsem přišel, byli všichni proti mně; od chvíle, kdy se dozvěděli, že jsem z ústavu.“

„Kdo jim to řekl?“ zeptal jsem se. „Musel jsi to být ty sám.“

„Ano, řekl jsem jim to,“ pravil. „Myslel jsem si, že pak se mnou budou mít víc trpělivosti.“

„Podle policie máš na vybranou,“ řekl jsem. „Bud' půjdeš před soud, nebo zpátky do ústavu.“

„Tihle lidi mě nenávidí,“ řekl. „Bude lepší, když se vrátím.“

A tak se Sponono vrátil do ústavu a začalo naše dlouhé dopisování, které trvá už deset let.

„Zachoval jste se moc přísně,“ psal. „Druzí se na oslavě chovali stejně jako já. Nesmíte si myslet, že jsem byl jediný, kdo jedl to kuře. Syn Janiny sestry snědl tolik co já, a přitom na mě pak žaloval.“

Sponono si také hořce stěžoval na Jane a Celeho. Psal, že jsou to lidé, co nikdy neodpustí člověku, který udělal chybu, a budou ho štvát, dokud ho nezničí. Navíc jsou to Zuluové a jeho nenávidí, protože je Xhosa. Cele se ho taky bojí, protože je jasné, že Cele neví nic o zahradnictví, a má tedy strach, že přijde o práci kvůli někomu lepšímu.

„Vy byste ale měl být moudřejší,“ psal Sponono. „Pracoval jste s tisíci hříšníky a získal jste si mezi námi úctu. Kromě toho jste běloch a nemáte důvod mě nenávidět. A konečně, jste spisovatel, ne zahradník, a člověk jako já by vás nikdy nemohl připravit o práci.“

Když si Sponono odpykal další rok v nápravném ústavu, bylo rozhodnuto o jeho propuštění. Sponono požádal, aby byl poslán ke mně. Já jsem ho však odmítl přijmout. Napsal jsem mu, že Jane Zondiová je stále u nás a že i Cele se pořád stará o zahradu a že si ho tu nikdo z nich nepřeje.

„Jsou nelítostní,“ napsal, „ale vy byste takový být neměl. Nenechte se jimi ovlivnit. Nebojte se mě přijmout. Proč bych měl dělat těžkosti v domě svého otce?“

Bohužel jsem zůstal nelítostný. Napsal jsem mu, že mě zklamal dvakrát a že dvakrát způsobil v mém domě těžkosti. Zeptal jsem se, není-li třeba něco v nepořádku s jeho vlastní povahou.

„Mám mnoho špatných povahových vlastností,“ napsal, „ale my mluvíme o vás, ne o mně. Je pravda, že jsem vás dvakrát zklamal, ale zdaleka to nebylo sedmasedmdesátkrát.“

Náhodou jsem měl přítele, který ve Východní provincii pěstoval citrusy. Byl to shovívavý člověk, takový, za jakého jsem kdysi považoval sám sebe, a všichni jeho zaměstnanci byli navíc Xhosové. U něj jsem našel Spononovi práci. Zůstal v ní přesně šest týdnů. Pak byl usvědčen z krádeže kabátu a peněz svého spoluzaměstnance a byl poslán na dva roky do vězení v East London.

„Je to budižkničemu,“ napsal mi můj přítel. „Pokud jsi mě chtěl nadchnout pro napravování chlapců z polepšovny, proč jsi začal s takovým hašteřivým mizerou? Hádal se s ostatními dělníky od prvního dne, kdy sem dorazil. Nejhorší na něm bylo, že mi pokaždé připomínal moje otcovské povinnosti, které jsem podle něho převzal po Tobě. Člověk by si myslel, že po třinácti letech v ústavu dokážeš poznat darebáka, když ho potkáš.“

„Váš přítel je krutý člověk,“ napsal mi Sponono. „Je stejně přísný jako vy, ale nemá ani špetku vaší laskavosti. Vždyť jsem se proti němu prohřešil jen jednou.“

Sponono měl dovoleno napsat jeden dopis měsíčně a jeho adresátem jsem byl pokaždé já. Posílal jsem mu ke čtení jednoduché knihy a Sponono zjistil, že mě ředitel věznice znal v době, kdy jsem byl ve státní službě. „Obdivuji Vaše dopisy Spononovi,“ napsal mi ředitel, „ale obávám se, že Vaše napomínání vyjde naprázdno. Je to nerudný vězeň a kvůli

rvačkám jsem ho musel několikrát umístit do samovazby. I tak ale pokračujte v dobrém díle.“

„Ředitel věznice je krutý člověk,“ psal Sponono. „Tady to není jako v ústavu. Malé přeštky se tu nepromíjejí.“

Netuším, jak tento dopis unikl ostřížimu zraku vězeňského cenzora; v každém případě to byl poslední svého druhu. Sponono měl být totiž propuštěn a znovu se mě ptal, zda ke mně může jít pracovat.

„Jane a Cele jsou pořád u nás,“ napsal jsem, „a nesouhlasili by s tím, aby ses vrátil.“

„Kdo je pánem ve Vašem domě?“ ptal se.

Znovu jsem o něm slyšel až za několik let. Tentokrát byl v Tiger Vlei, což je vězení pro delikventy odsouzené na sedm let, kteří si nicméně mohou dobrým chováním vysloužit dosti velkorysý zkrácení trestu. Směl psát pouze občas. Odpovídal jsem mu, ale musím přiznat, že s ubývajícím nadšením. Jednak proto, že nová jihoafrická vláda prakticky znemožnila Afričanům z jedné části země pracovat v jiné části, jednak jsem cítil, že vztah mezi mnou a Spononem dospěl ke konci.

„Trvá Vám dlouho, než odpovíte na moje dopisy. Co se to s Vámi stalo? Já jsem se nezměnil.“

A nezdálo se, že by se někdy změnit mohl. Po pěti letech napsal, že ho brzy propustí a že se chce ke mně vrátit. Žil jsem tehdy už v jiném kraji. Začal jsem se věnovat práci, která mě často odváděla mimo domov. Nehodlal jsem vložit na bedra své ženy starosti se Spononem.

„Nemohu Tě přijmout,“ napsal jsem. „Ještě pořád u mě pracují Zuluové a Ty je nemáš rád. Myslím, že by to nedopadlo dobře.“

Právě tehdy mi napsal, že mě vždy považoval za důvěryhodného člověka, ale teď že se za mě před svými přáteli stydí.

„Proč jste tak obrátil?“ ptal se. „Dřív jste vždycky držel slovo, ale teď jste se změnil.“

„Neříkáte sice, že mi nedokážete odpustit,“ psal, „ale myslíte to tak. Ale Ježíš učil, že musíme odpustit třeba i sedmasedmdesátkrát.“

„Už se nehádám,“ psal. „Moje srdce se změnilo. Vaše také, ale nesprávným způsobem.“

Sponono, dospěli jsme, Ty a já, k tomu, čemu se ve hře, kterou neznáš, říká pat. Ty táhneš a já táhnu, ale žádný z nás tomu druhému nikdy nevezme figurku. Dal jsem Ti příležitost a Tys ji nepřijal z důvodů, které ani jeden z nás nedokáže vysvětlit. Ty jsi mi dal příležitost a já ji nepřijal z důvodů, které jsem pokládal za poctivé a správné.

Nepochybuji však o tom, že by sis stejně jako já přál, aby ta hra bývala mohla skončit jinak.

Přeložil Milan Orálek. Redigovala Martina Knápková.

Povídka „Sponono“ vyšla poprvé roku 1961 v souboru Tales from a Troubled Land (New York, Charles Scribner's Sons). Aluze děkuje Frances Bond Literary Agency za laskavé svolení k otištění tohoto překladu.

The publisher wishes to thank Frances Bond Literary Services for their permission to publish this translation.

Jihoafrický spisovatel a politik **Alan Paton** (1903–1988) je znám především jako autor románu *Cry, the Beloved Country* (1948), dvakrát zfilmovaného (1951 a 1995). Přes všechny výhrady, které bývají na adresu uvedené knihy vznášeny (chyby v překladu zuluských výrazů, sentimentalita, problematičnost navrhovaného řešení společenských problémů), patří toto hluboce humanistické dílo, vyznačující se monumentalizující, biblickou dikcí, ke klasickým textům jihoafrické bělošské literatury. V letech 1935–1948 působil Paton jako ředitel nápravného ústavu pro mladistvé v Johannesburgu, kde zavedl benevolentnější režim. Toto období zachytil v souboru povídek a črt *Tales from a Troubled Land* (1961). V roce 1953 založil a až do jejího zániku o patnáct let později vedl Liberální stranu odporující rasistické politice jihoafrické vlády. Z dalších Patonových děl lze jmenovat romány *Too Late the Phalarope* (1953), *But Your Land is Beautiful* (1981) nebo autobiografie *Towards the Mountain* (1980) a *Journey Continued* (1988). Do češtiny byla dosud přeložena pouze jediná Patonova próza (viz *Mamlambo – kouzelný had*, přel. Otakar Hulec, Praha, Lidové noviny 2003).